

Anamas Yöresi Halk İnançlarında Temizlik Kavramı

Orhan Çeltikçi*

Giriş

Kültür, bir milletin tarih boyunca meydana getirdiği maddi ve manevi unsurların bütünü, o milletin kendine has oluşturmuş olduğu değerleridir. Gündelik hayattan devlet hayatına kadar, yaşayışın tümünü içinde alan bu değerler manzumesi "Kültür" ün konusunu teşkil eder. Dolayısıyla dil, sanat, içtimai ve iktisadi hayat, halk inançları vs. hep bir kültürün ortaya çıkardığı, şekillendirdiği ya da bir kültürü var eden ve yaşatan unsurlardır. Kültür kavramı üzerinde birçok fikir adamı durmuştur. Bu fikir adamlarının başında kuşkusuz Ziya Gökalp gelmektedir. Gökalp kültüre; "Bir milletin dinî, ahlaki, hukuki, muakelevi, bedii, lisani, iktisadi, fenni hayatlarının ahenkli bir mecmuasıdır"¹ diyerek, kültürü milletlerin var oluşundan bu yana, her alanda, sahip olduğu, milleti ayakta tutan, birleştirici ve ileriye taşıyıcı bir unsur olarak görmektedir. Emin Bilgiç'te "Milli Kültür Davamız" adlı eserinde kültürü: "Bir millete şahsiyetini veren, diğer milletlerle arasındaki farkı tespiti yarayan, tarihin seyri içerisinde, teşekkül etmiş, kendine has maddi ve manevi değerlerin ahenkli bir bütünüdür"² şeklinde tanımlamış Gökalp'e yakın bir tanım getirmiştir. İbrahim Kafesoğlu kültürü; "Her topluluğun kendine has yaşayış ve davranış tarzıdır"³ şeklinde tanımlayarak milli ve millete has olma özelliğine dikkat çekmiştir. Sosyal antropoloji alanında çalışmalar yapan, Türk dünyasının birçok kesiminde halk kültürü ve inançları alanında, alan çalışmaları bulunan Yaşar Kalafat ise kültürü; "Bir toplumun ortak kimliğini açıklayan, toplumun hayatının bütün sektörlerinde yarattığı değerleri" olarak görmektedir. Ona göre; hukuk, sanat, inanç ve âdetler

* Orhan Çeltikçi,

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Antalya.
umaykaan250@hotmail.com

¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Arkadaş Matbaası, İstanbul 1940, s. 30.

² Burhan Göksel, "Kültür", *Milli Kültür*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987, S. 56, s. 101.

³ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken yayınları, İstanbul 1984, s. 16.

kültürün alanı içinde yer alır. Bunların toplamı kültürdür ve milletin kimliğini oluşturmaktadır.⁴ Dolayısıyla kültür bir kimlik kazanmadır.

Kültürler, milletleri var olma nedeni kılarlarken aynı zamanda kaynaştırıcı ve kenetletici bir özelliğe de sahiptirler. Genel olarak iktisat ve teknikten, hukuk ve dine varıncaya kadar bütün değerlere ait olan görgü ve bilgi bakımından bağlantı ve kabulleniş anlamına gelen halk inançları,⁵ inançlar ve uygulanma noktaları itibari ile kültürün alt ve en önemli dallarından birini oluşturmaktadır. Halk inançları toplumu birleştirici ve bütünleştirici, bir arada tutucu bir özelliğe sahiptir. Halk inançları, halkın otantik değerleri ve uygulama alanları olduğu için toplumsal birliktelikte ayrı bir önem arz etmektedir. Bu yönü ile halk inançları, yaşadığı alandaki her ferden sahiplendiği toplum olarak da uygulamaya geçirdiği bütünleştirici ve kaynaştırıcı bir özellik taşımaktadır.⁶

Türkler, tarihlerinin her döneminde kültür birikimleri ile medeniyete katkıda bulunmuşlardır. Kültür dediğimiz şey her toplumda farklı özellik gösterir. Yani kültür toplumların yaşama biçimleri ile ortaya çıkar. Medeniyet ise kültür birikimlerinin insanların hizmetine sunulmasıdır diyebiliriz. Netice olarak kültür ve medeniyet bir bütünün parçaları gibidirler. Birbirinden ayrılmaları mümkün değildir. Günümüz medeniyetinin temelinde kültür birikimi yatmaktadır. Temizlik de kültürün veya Türk kültürünün bir parçasıdır. Medeni olmanın şüphesiz ilk şartlarından birisi de temiz olmaktır. Toplum olarak temiz olabilmek, fert olarak temiz olmakla mümkündür. Türkler temiz olmaya tarihleri boyunca büyük önem vermişlerdir. Öyle ki temizlik anlayışımız; "Aslan yattığı yerden belli olur" şeklinde atasözlerimize girmiştir. Yine; "Temizlik imandandır, Temizlik imanın yarısıdır" gibi sözler inanç anlamında da temiz olmamızı gerektiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk inançlarında temizlik kavramı da uygulama noktaları itibari ile çok önemlidir.

Anamas yöresi halk inançlarında temizlik uygulamaları doğumdan ölüme kadar hayatın her alanını madden manen kapsamaktadır. Bu tür araştırmalarda halk kültüründe halkın ortak uygulama ve davranış kalıplarını, inanç uygulamaları neticesinde oluşan geleneklerini, geçmişten günümüze ve yarınlara taşınacak kültürel zenginlikleri görülebilmektedir. Bu bağlamda halk inançları milli, bağlayıcı, değişmez, ortak ve

⁴ Yaşar Kalafat, *Abay'ın 150. Yılında İpek Yolu Güzergâhları*, Ecdat yayınları, Ankara 1997, s. 12 vd.

⁵ Ali Çelik, *Halk İnançları*, Beyan yayınları, İstanbul 1995, s. 17.

⁶ Orhan Çeltikci, *Yaşar Kalafat'ın Eserlerinde Türk Dünyası Kültür ve Halk İnançları*, IQ yayınları, İstanbul 2007.

bilinmezlik özellikleri ile toplumda bir yandan birleştirici olurken bir yandan da geleceğe tek vücut yürüyebilmede bütünleştirici bir rol oynamaktadır.

Çalışma, 15. ve 16. yüzyıllarda yöreye gelip yerleşmiş, konargöçerlikten yerleşik hayata geçmiş, günümüz itibari ile Yörük kabul edilen Isparta il sınırları içerisinde, il sınırlarının doğu tarafında yer alan ve Anamas yöresi adıyla anılan bölgede yaşayan Yörüklerin, hayatın muhtelif zamanlarında temizlik kavramı ile ilgili olarak uyguladıkları halk inançları tespitlerini içermektedir. Araştırmanın Anamas yöresi ile sınırlı tutulmuş olması, adı geçen yörede yaşatılan halk kültürünün, halk inançlarının yörenin dış göçler almaması dolayısıyla bozulmamış ve bize göre orijinal kabul edilen uygulamalarının olmuş olmasıdır. Dolayısıyla, çalışmada âdet, görenek, gelenek ve inanış olarak uygulanan halk inançları uygulamaları tespitleri konu edilmiştir.

Akdeniz Bölgesinde yer alan Isparta ilinin Anamas yöresinde (bu yöre içerisine; Aksu ilçesi, Yakaafşar Kasabası, Elecik, Karacahisar, Katip, Karağı, Kösre, Sofular, Terziler, Yaka, Yaylabel Köylerini almaktadır.) uygulanmakta ve yaşatılmakta olan temizlik ile ilgili halk inançları içerikli uygulamaları tespit etmek, halk inançlarında temizlik kavramının önemi ile toplumsal anlamda birleştirici ve bütünleştirici rolü üzerinde durmak, halk inançlarımızda temizlik anlayışının önemli olduğunu ortaya koymaktır.

Dünya bilim ve bilgi çağında hızla ilerlerken, ülkeler ürettikleri bilgi ve teknoloji sayesinde sınır tanımamakta, başka ülkelerin sınırlarına teknolojileri ile girmektedirler. Teknoloji beraberinde iletişimi de getirmektedir. Teknolojide ilerlemiş ülkeler teknopsikolojik hareketlerini yapıp sınırları dışına hükmetmeye çalışırlarken diğer ülkelerin teknolojik gelişmeler sayesinde kendilerini koruma ve kollama silahları kültürel değerleri olmaktadır. Kültürel unsur ve değerler aynı zamanda milletin milli özellikleri olmaktadır. Bu özelliklerin başında şüphesiz ki milli kültürel kimlik gelmektedir. Geleceğin kültürel yaşayışa bağlı olarak belirleneceği bir döneme gidiyoruz. Bu bağlamda, ülkemizin her kesiminde ve yöresinde yaşatılmakta olan kültürel değerleri geleceğimize sahip çıkılması ve milli kimlik bilincini ayakta tutulması anlamında çok önemlidir. Bu yüzden çalışma kültürümüzün alt kolu olan halk inançları uygulamalarında bu uygulamalara ne kadar sahip çıkmakta olduğumuzu ve kültürel değerlerimizi ortaya koyup kültürel değerlerimizin bize ne kazandırdığını saptamak adına çok önemlidir. Çalışmanın bir başka önemi, alan çalışması olması dolayısıyla başka yörelerde yaşatılan halk inançları uygulamaları hususunda mukayeseli çalışmaya zemin

oluşturmuş olmasıdır. Örneğin Mersin yöresinde yaşayan Yörüklerin halk inançları ya da Makedonya'da yaşayan Yörüklerin halk inançları, araştırmacıların temizlik uygulamaları ile ilgili yapacak oldukları alan çalışmalarını mukayese etmede önemli bir veri olabilecek olmuş olmasıdır.

Çalışmada Isparta il sınırlarının doğu kısmı yerleşkesinde kalan ve Anamas diye adlandırılan bölgede –Anamas bir yerleşim yeri olmayıp yöreye verilen isimdir- halk inançlarının temizlik boyutu ile ilgili hayatın her safhasında yaşatılmakta olan uygulamaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, yerine göre yöreden birisi ile mülakat yapılarak, yeri geldiğinde ise yazılı kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Çalışmanın konusu, halk inançlarının temizlik boyutu eksenli uygulama noktaları olduğu için uygulamalarda temizlik ile fiili olarak uygulanmakta olan inanç eksenli tespit edilen halk kültürü unsuru bilgilerine yer verilmiştir.

Doğum ile ilgili uygulamalar

Doğum ile ilgili olarak Türkiye'nin her yerinde çeşitli uygulamalar olduğu gibi Anamas yöresinde de gerek doğum öncesi, gerek doğum esnası gerekse doğum olduktan sonraki safhalar ile ilgili halk inancı uygulamalarına rastlanmaktadır.

Hamile kadın doğum yapınca, evin önceden temizlenmiş bir odasına alınır. Doğum yapmış loğusa kadın, kırk gün boyunca çok zorunlu olmadıkça evden dışarı çıkmamaya özen gösterir, evinden dışarı herhangi bir şey vermez. Loğusalık döneminde ibadethanelere gidilmez, mevlit yerlerinden uzak durulur. Pis yerlere basmamaya dikkat edilir. Eve misafir gelirse nazar değer inancı ile loğusa kadın uykudan uyandırılmaz. Kırklı kadının odasına kadından daha dikkat çekici renkte eşyalar konur. Bu uygulama ile eve gelen misafirlerin dikkatleri loğusadan ziyade eşyalar üzerine çekilmiş, loğusa kadın da nazar değmesinden korunmuş olur.

Çocuk doğduğu zaman üç ezan sesi duyulmadan çocuğa anne sütü verilmez. Çocuğun kulağına ezan ve kamet okunur. Bu uygulama, çocuğun ileride doğru, dürüst ve dininden ayrılmayan, temiz kalpli birisinin olması arzusundan dolayı yapılmaktadır. Çocuğun kırkı çıkmadan tırnağının kesilmesi iyi bulunmaz. Kesilirse, çocuğun ileride hırsız ya da arsız olacağına inanılır.⁷ Bu inanıştan dolayı, tırnak kesiminde çocuğun kırkının çıkması beklenir. Çocuğun 40'ı çıkınca tırnağı pazartesi ya da cuma günü kesilir. Kesilen tırnaklar bir kâğıda

⁷ *Isparta'nın Folklorik Yapısı*, Altıntuğ Matbaası, Isparta 1998, s. 1.

sarılp bir evin duvarına ya da temiz bir yere konulur. Tırnağı yakmak ya da açık yere saçmak iyi bulunmaz.

Yeni doğmuş çocuğa, doğumunun ilk haftasında, tuzlama uygulaması yapılmaktadır. Tuzlama uygulaması ergenlik dönemi sonrası çocuğun terinin ve teninin kokmaması için yapılan bir uygulamadır. Tuzlama uygulaması çocuğun doğduğu muhitin -çoğu kere yaşlı, eline iş yakışan- bir kadını tarafından yapılır. Çocuk, elbiseleri çıkarılarak, önceden hazırlanmış (Tuz, su ve güzel kokular karıştırılmış, son zamanlarda tuzun içine bal da ilave edilmektedir) çocuğun teninin her yerine sürülmekte, karışımla çocuğun vücudu ovulmaktadır. Hatta, karışım nefesinin ileride kokmaması için ağız içine damaklarına kadar sürülür.⁸ Böylece çocuk tuzlanmış olmaktadır.

Anamas yöresinde, doğan çocuğun ve annesinin kırklanması uygulaması vardır. Doğumun kırkıncı gününde kadın da çocukta yıkanmak suretiyle kırklanmaktadır. Bu uygulama ile hem çocuğun hem de annenin kırkının çıktığı kabul edilmektedir. Kırkı çıkmış anne, evden dışarı serbestçe çıkabilir, çocuk kırkı çıkmadan önce kırkı karışacak diye başka çocuklarla bir odada aynı anda bulundurulmazken, ya da yeni doğum yapmış iki anne kırkları karışacak diye bir araya gelmezlerken çocukların kırkları çıktıktan sonra bu uygulamalardan vazgeçilmektedir.⁹

Anamas yöresinde erkek çocuklar yedi yaşından önce mutlaka sünnet ettirilir. Sünnetler, genellikle mevlitli yapılmaktadır. Sünnetten önce mevlit okutulup yapılacak olan sünnetin hayırlı olması için dualar edilir. Sünnet olmuş çocuk için "Artık erkek oldun" denilir.¹⁰

Evlenme

Türk toplumunu güçlü kılan en önemli özellik güçlü bir aile tipine sahip olmasıdır. Güçlü aile tipleri ise temeli sağlam evliliklerle mümkün olmaktadır. Anamas yöresi Türklerinde de evlilik önemli bir müessesedir.

Anamas yöresi civarında gelin alınacak kızın özellikle annesinin temiz olması, temizlik anlayışında titiz olması çok önemlidir. O yüzden "Anasına bak kızını al eşiğini gör evine gir" sözü yörede sıklıkla kullanılmaktadır.¹¹ Yine "Kız anadan öğrenir bohça düzmeyi, oğul babadan öğrenir sohbet gezmeyi" sözü gelin adayını seçiminde yaygın olarak

⁸ Mustafa Eryılmaz, Doğum: 1970, Ağılıköy.

⁹ Ümmü Kılınç, Doğum: 1945, Yakaafşar Kasabası.

¹⁰ Osman Kılınç, Doğum: 1944, Yakaafşar Kasabası.

¹¹ Safiye Dinçtürk, Doğum: 1948, Yakaafşar.

kullanılmaktadır. Aynı zamanda kızın temizlik yönünden becerikli olup olmadığını görmek için kız istenmeden önce, kız istemeyi düşünen erkek tarafından üç kadın, kız evine usulen çay, kahve içmeye gider. Bu ziyarette özellikle kızın ev temizliğine dikkat edilir. Misafirlik esnasında oturmak için özellikle oda köşeleri tercih edilerek köşelerde halı altlarına temiz mi değil mi diye bakılmakta, yine evin umumi yerlerine bir bahane bulunarak gidilmekte, kızın bir nevi notu bu kontrole göre verilmektedir.¹² Evlenecek tarafların karşılıklı olarak maddi denkliği ve sülale tarafının itibar temizliği çok önemlidir. Kız tarafının sülalesinde hırsızlık yapıp toplumun gözünden düşmüş, başkasının namusuna kem gözle bakmış birilerinin olmamasına özenle dikkat edilir.¹³

Gelin olan kız damada teslim edilmeden önce bekâret temizliğini işaret eden kırmızı kurdele kızın beline bağlanır. Bu uygulama kızın erkek kardeşi tarafından yapılır. Bu uygulama ile kızın yeni gittiği evine bereket götürdüğüne de inanılır. Kız baba evinden ayrılırken bahtının temiz olması inancı ile kızın ardından su serpilir. Gelin yeni evine girerken yeni evinde eşi, kayınvalidesi ve kayınbabası ile ilişkilerinin temiz ve güzel olması, karşılıklı ilişkilerde gelinin ağzından kötü söz çıkmaması beklentisi ile geline yeni evine girişinde bal yalattır, eliyle giriş kapısının üstüne yağ sürdürülür.

Gerdek öncesi damat ve kız ikişer rekât şükür namazı kılarlar. Yapılan bu ibadet genelde temizliğin, hayata sıfırdan başlamanın göstergesi olarak yapılmaktadır. Ayrıca, ibadet evlilik kutsallığının simgesi olan gelinin duvağının üzerinde yerine getirilir. Bu yönü ile bu uygulama hayata yeniden başlamanın ve karşılıklı sözleşmenin bir göstergesidir.

Evlenmede kızın bekâreti çok önemlidir. Gerdek gecesi sonrası kız tarafı çarşafa mutlaka bakmaktadır. Kız temiz çıkmış ise müjde kızın babasına acilen verilir.

Ölüm

Ölen kişinin defni kişi akşam vakti ölmüşse ertesi güne bırakılır. Bunun sebebi kerahet vaktinden sonra yerin kilitlendiği inancından kaynaklanmaktadır. Ertesi güne bırakılan cenazeler temiz serin bir yerde bekletilir. Cesedin üzerinden kedi geçmemesine azami düzeyde dikkat edilir. Ölene sevap kazandırmak maksadı ile Kur'an-ı Kerim okunacaksa cesedin bulunduğu odada değil başka bir odada okutulur. Bu uygulamadaki amaç ölenin pis olabileceği düşüncesindedir.¹⁴ Anadolu ve Türk dünyasının hemen her yerinde uygulanan

¹² Ümmü Kılınç, Doğum: 1945, Yakaafşar Kasabası.

¹³ Mustafa Demir, Doğum: 1938, Aksu.

¹⁴ Osman Kılınç, Doğum: 1944, Yakaafşar Kasabası.

ölünün şişmemesi için cesedin üzerine demir veya metal malzeme (Bıçak, makas...vb) konulması Anamas yöresinde de uygulanmaktadır.¹⁵

Cenaze yıkandıktan sonra cenazeye güzel kokular sürülür. Yörede cenazeye genellikle gül suyu dökülür. Cenaze ile mezara kefenden başka hiçbir şey konulmaz. Cenazenin yıkandığı suyun üzerinden atlanması ve bu suya ayak basılması iyi bulunmaz. Cenaze gömüldükten sonra mezarın başında yalnız imam kalır ve cenaze için Telkin duası okur. Bu duanın yapılmasındaki amaç, yine ölenin dünya da iken yaptığı hatalarının affi içindir. Cenaze mezarlığa defnedildikten sonra cenaze evine geri gidilip dua edilmektedir. Burada yapılan duaların ve okunan Kur'an-ı Kerimin ölünün günahlarını hafifleteceğine, ölünün günahlarından temizleneceğine olan inanç vardır. Okunan duaların ölen kişiye ulaşacağına da inanılır.

Ölen kişinin ardından ölümünün 3. gününde pişi¹⁶ yapılıp dağıtılır. Yedinci, yirmi birinci ve kırkıncı gününde mevlit ve dualar okunur, yemek verilir. Bu uygulama yine ölen kişiyi günahlarından arındırmak için yapılmaktadır.

Mübarek sayılan günlerde, özellikle kandillerde, pişi ya da benzeri çörekler pişirilerek çoğu kere pişirip dağıtana atasından miras kalmış bir kapta mahallenin yine çoğu kere ergenlik dönemine girmemiş çocuklarına dağıtılır. Bu uygulama ile geçmişte ölen ataların ruhlarına dağıtılanın ulaşacağına inanılır. Genellikle çörek dağıtılanların ergenliğine girmemiş çocuklar olmasının sebebi, onların henüz günahlarının olmadığına inanılmasından kaynaklanmaktadır.

Yörede ölenleri arkalarından hayırla yad etmek esastır. Ölen dünya yaşayışında ne kadar kötü ve sevilmeyen birisi olursa olsun geride kalanlar aralarından konuştukları vakit ölen hakkında kötü idi demezler. Mutlaka "iyi idi" derler. Ölenin ardından ölenin arda kalan giyilebilecek, kullanılabilir tür elbise ve eşyaları hemen temizlenir, muhtaç olanlara verilir.

Diğer uygulamalar

Yörede cuma vakti namazına azami düzeyde önem gösterilmektedir. Cuma günü namazdan önce genellikle iş yapılmamakta, zaman cuma ibadetine gitmek için hazırlık yapmakla geçirilmektedir. Bu maksatla ibadet öncesi genellikle gusül abdesti alınmaktadır. Tırnaklar kesilmekte güzel kokular sürünülmekte en temiz ve en sevilen elbiseler giyilmektedir. Cumadan çıkanlar birbirlerine "Cumanız hayırlı olsun, Allah dualarınızı kabul

¹⁵ Ömer Soyyılmaz, Doğum: 1939, Yakaköyü.

¹⁶ Mayalanmış hamurdan yapılmaktadır. Mayalanmış hamur 1 cm kalınlığında yuvarlak bir şekilde elde hazırlanarak tavada yağda kızartılır. Bu hazırlanan yiyeceğe pişi denilmektedir.

etsin" derler. Bu aynı zamanda toplumsal birlikteliği arttırmakta, bireyler arası bağı kuvvetlendirmektedir.

Miraç kandili ve Ber'at kandili ile ilgili günlerde toplumsal yardımlaşma ve kaynaşma örneğine rastlanmaktadır. Kandillerden önce her ev sahibi kendi evini ve evinin önünü temizlemektedir. Yine sokaklar ve mahalle camisi el birliği ile temizlenmektedir. "Herkes evinin önünü temizlese kirli yer mi kalır?" denilmektedir. Ayrıca, kandil gecelerinde camilerde gülsuyu dağıtılmaktadır. Gül suyunun Hz. Muhammet'in terinden yaratıldığı inancı vardır.¹⁷ Yine temizlik uygulamaları ile ilgili olarak Ramazan ve Kurban Bayramları öncesinde mezarlıklar ziyaret edilip imece usulü ile mezarlıklar mutlaka temizlenmektedir.

Kurban Bayramlarında kurban kesmek esastır. Yörede kesilen kurbanların iç organlarına karşı bir saygı vardır. Kurbanın iç organları mutlaka bir çukur eşilerek gömülmektedir. Böylece, okunmuş olan kurbanın iç organlarını gömmekle sevap kazanıldığına aynı zamanda çevre temizliğine de dikkat edildiği düşünülmektedir.

Akşam ezanından sonra tırnak ve saçın kesilmesi uygun bulunmaz. Kesilirse saç ya da tırnağını kestirenin ömrünün kısılacacağına inanılır.¹⁸ Tırnak kesme genelde cuma günleri yapılır. Akşamları sakız çiğnenmesi iyi bulunmaz. Çiğnenirse "Ölülerin etini çiğniyorsun" denilir.

Bereket ile ilgili uygulamalara da yörede rastlanmaktadır. Hıdırellez günü yiyeceklerin bulunduğu kapların ağızları açık bırakılır. Bugün bereketli olacağına inanıldığı için maya kurur. Gül bahçesine gidilip adak yapılır. Böylece mayanın bereketli olacağına, yapılan adağın sebebinin yerine geleceğine inanılır.¹⁹

Küçük çocukların kurbağa ya da kaplumbağalara dokunması ile ellerinde siğil çıkacağına inanılır. O yüzden küçük çocukların kurbağa kaplumbağalara dokunması iyi bulunmaz. Büyük ulu kabul edilen çınar ağacı, pınar ağacı gibi ağaçların altına çiş yapılmaz, yapılması uygun bulunmaz. Yapılırsa cinlerin çarpıp insanın ağzının burnunun eğrileceğine inanılır.

Temizlenen mutfak malzemeleri eğer bir kapta temizlenmiş ise kapların yıkandığı kirlenen pis su orta yere dökülmez. Dışarı dökülecekse, besmele çekilerek el ayak uğramayan bir yere dökülür²⁰. Karşılıklı ilişkilerde sabun ile ilgili uygulanan bir uygulama da vardır. İki kişi aralarında sabun alışverişi yapacaklarsa ya sabunu yere koyup diğer kişinin alması istenir

¹⁷ Ahmet Dinçtürk, Doğum: 1938, Aksu.

¹⁸ Osman Kılınç, Doğum: 1944, Yakaafşar Kasabası.

¹⁹ *Isparta'nın Folklorik Yapısı*, Altıntuğ Matbaası, Isparta 1998, s. 2.

²⁰ *age.*, s. 5.

ya da sabun elin ters tarafına konulup kişinin alması istenir. Sabun direk olarak elden ele verilmez. Verilirse iki kişinin arasında kavga çıkacağına, aralarına düşmanlık gereceğine inanılır²¹.

Yörede nazara kuvvetle inanılmaktadır. Özellikle, mavi ve yeşil gözlü kişilerin nazar dokundurduğuna inanılır. Kem gözlerin nazarından korunmak için evlerin girişine kaplumbağa yavrusunun kabuğu, iğde çekirdeği veya çörekotu asılır. Bu sayede nazar dokunmasından korunduğuna inanılır. Küçük çocukların nazardan korunması için ise gök boncuk takma uygulaması yapılır. Eğer nazar dokunduğuna inanılıyorsa nazar dokunan kişiye üzerlik otu ile tütsü yapılarak kişi nazardan kurtarılır. Nazar boncuğuna bölgede, göz boncuğu ya da gök boncuk da denilmektedir. Nazar boncuğunun kem gözlerden koruduğuna inanılır. Bu inanıştan dolayı özellikle hayvanlara gök boncuk takılmaktadır.

Saç tarandıktan sonra tarakta kalan saçlar dışarı atılmaz. Genelde yakılarak yok edilir. Dışarı el ayak altına atılırsa atan kişinin başının ağrıyacağına inanılır. Saç yakılırken "*Dünya da kül ol, âhirette gül ol*" denilir²². Orta yerlerde, açıkta akan pis suların üzerinden atlanılmaz. "*Şeytan çarpar*" denilir. Yörede soğan kabukları yerlere atılmaz. Ekmek tüm Türk dünyası kesimlerinde olduğu gibi Anamas yöresinde de kutsal kabul edilir. Kazara yere düşen ekmek parçası hemen yerden alınıp öpülüp uygun yere kaldırılır. Yenilmeden arda kalan ekmek parçaları temiz bir yere dökülür. Kesinlikle pis kabul edilen el ayak altına dökülmez.²³

Anamas yöresinde kına yakmak önemlidir. Kına bazen adanmışlığın bazen temizliğin göstergesi olarak yakılmaktadır. Kına sünnet olan çocuklara, evlenip yeni yuva kuracak çiftlere (özellikle geline), kurban edilecek koçlara, askere gidecek asker adaylarına ve yaşlı kişilere yakılmaktadır. Kına yakınmakla bir taraftan adanmışlık ifade edilirken bir taraftan da yakınanın güzelleştiğine inanılır.

Temiz kazanç kazanmak çok önemsendir. Haksız yere elde edilmiş kazançlar için "Temeli çürük olursa servet dağlar olsa dayanmaz" denilir.

Hastalıklardan kurtulmak için paçavra bez bağlamak âdeti görülür. Karamık, Çöğür, kızılıcık gibi ağaçların dallarına hastalıktan kurtulmak umudu ile parça bezler bağlanır. Bu sayede dileklerin kabul olacağına, hastalıklardan kurtulacağına inanılır. Ayrıca, ömrü uzun olan ulu ağaçlara taş koyma uygulaması da bu amaç için yapılmaktadır. Bize göre bu bir nevi kansız kurban uygulama âdetidir.

²¹ Mustafa Koç, *Tüm Yönleri İle Isparta*, Türk Köyü Yayınları, Isparta tarihsiz, s. 206.

²² *Isparta'nın Folklorik Yapısı*, Altıntuğ Matbaası, Isparta 1998, s. 10.

²³ Mustafa Koç, *Tüm Yönleri İle Isparta*, Türk Köyü Yayınları, Isparta tarihsiz, s. 203.

Yörede doğum, evlenme, ölüm ve bunların dışında hayatın içinde yapılmakta olan uygulamalar ve inanışlar ile ilgili tespitlerimiz bunlardır.

Sonuç

Yüzyıllar geçmiş olmasına rağmen toplumda tarih süreci içinde şekillenmiş olan âdet ve inanç kalıpları devam etmektedir. Halk kültür ve inanç kalıpları toplumun var oluşundan bu tarafa taşıdığı değerleridir. Çocuğun kırklanması uygulaması, gelin yeni evine girerken yapılan uygulamalar, ölü evinde toplanılması... gibi uygulamalar toplumumuzda eski Türk inançlarının birer kalıntıları olup günümüzde "âdettir yapılıır" anlayışı ile toplumun genelinin benimsediğı sosyal ve kalıplaşmış halk inançları uygulamalarıdır. Teknoloji ve bilimsel buluşların hayatı geliştirip değıştirmesine rağmen toplumsal uygulamalarda ve kullanım araçlarında birçok unsur değışmesine rağmen halk inançları yaşatıldığı fertleri arasında uygulanma pratiğı anlamında tüm canlılığı ile devam ederken, bize bir taraftan stratejik bir boyutunu da ortaya koymaktadır. Halk inançları uygulama alanında insanları birbirine yaklaştıırıp kaynaştııran, toplumu bir arada tutan en önemli toplumsal güç unsurudur. Doğum, evlenme, ölüm ve diğere uygulama unsurlarında çoğı noktalarda diğere bölge uygulamaları ile benzerlikleri söz konusudur.

Bu noktada Türk halk kültürünün otantik bir parçası olan halk inançları hem stratejik bir güç olmada hem de bu gücü oluşturmada önemli bir etkindir. Bu etken mikro anlamda yöreden yola çıkarak bölgesel ve ülkesel düzeyde yayılarak kültürel birliğimiz ve zenginliğimiz ortaya konulabilir.

Anamas yöresi halk inançları temizlik uygulamaları boyutu ile incelendiğinde görülmüştür ki halk inançlarının batıllık hurafelik boyutuna bakılmaksızın halk inançları toplumsal bir zenginlik, kültürel bir derinlik, zengin bir birliktelik unsuru olarak halk arasında yaşamakta yaşatılmaktadır.

Kaynaklar

Anadol, Cemal, Fazile Abbasova, Nazile Abbaslı, *Türk Kültürü ve Medeniyeti*, Bilge Karınca yayınları, İstanbul 2002.

Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta, Hzl. Utku Acun, Isparta Yıllığı, Isparta 1983.

Çelik, Ali, *Halk İnançları*, Beyan yayınları, İstanbul 1995.

Çeltikci, Orhan, *Yaşar Kalafat'ın Eserlerinde Türk Dünyası Kültür ve Halk İnançları*, IQ yayınları, İstanbul 2007.

- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Arkadaş Matbaası, İstanbul 1940.
- Göksel, Burhan, "Kültür", *Milli Kültür Dergisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.
- Günay, Nasuh, "Eğirdir'de Yaşayan Halk İnançları", *Tarih Kültürel Yönleri İle Eğirdir Sempozyumu*, 31 Ağustos-1 Eylül 2001, Eğirdir 2001, s. 407-412.
- Isparta'nın Folklorik Yapısı*, Isparta Valiliği Yayını, Altuntuğ Matbaası, Isparta 1998.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken yayınları, İstanbul, 1984.
- Kalafat, Yaşar, *ABAY'ın 150. Yılında İpek Yolu Güzergâhları*, Ecdat yayınları, Ankara 1997.
- Keskin, Haşim, *Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Isparta 1998.
- Koç, Mustafa, *Tüm Yönleri ile Isparta*, Türk Köyü Yayınları, Isparta tarihsiz.
- Mavi Boncuk Dergisi*, Ağustos 2007, (Eğirdir Özel Sayısı), Eğirdir 2007.
- Şengül, Erdal, *Aksu*, Tuğra Ofset, Isparta, 1996.
- Şenol, Sümer, *A'dan Z'ye Isparta'nın El Kitabı*, Tuğra Ofset, Isparta 2003.
- Tan, Nail, *Isparta Türküleri*, İdeal Matbaası, Ankara, 2002.

Kaynak Kişiler

- Ahmet Dinçtürk, Doğum, 1938, Aksu.
- Osman Kılınç, Doğum, 1944, Yakaafşar Kasabası
- Ümmü Kılınç, Doğum, 1945, Yakaafşar Kasabası.
- Mustafa Eryılmaz, Doğum, 1970, Ağılıköy.
- Safiye Dinçtürk, Doğum 1948, Yakaafşar.
- Ömer Soyyılmaz, Doğum 1939, Yakaköyü.
- Mustafa Demir, Doğum 1938, Aksu.